

Література

1. Комплексна Програма розвитку будівництва у місті Одесі на 2013-2018 рр.: рішення Одеської міської ради №4196-VI від 17.12.2013р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <http://omr.gov.ua/acts/council/56540/> (дата звернення: 13.03.2017).

2. Програма підтримки інвестиційної діяльності на території міста Одеси на 2016-2018 рр.: рішення Одеської міської ради № 438-VII від 16.03.2016 р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/81386/> (дата звернення: 13.03.2017).

УДК 330.342.2:338.45.01(477)

Ганна Зієвна Шевцова

*докт. екон. наук, доцент, провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України
synergyann@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ «СМАРТ» СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ «СМАРТ» СПЕЦИАЛИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

PROBLEMS OF FORMING UKRAINIAN INDUSTRY'S "SMART" SPECIALIZATION

Анотація. Досліджено питання формування селективної промислової політики в умовах неоіндустріальних викликів. Розглянуто проблеми визначення «смарт» спеціалізації на прикладі хімічної індустрії. Акцентовано увагу на технологічній платформі як сучасному інструменті стратегічного управління промисловим розвитком.

Аннотация. Исследованы вопросы формирования селективной промышленной политики в условиях неоиндустриальных вызовов. Рассмотрены проблемы определения «смарт» специализации на примере химической промышленности. Акцентировано внимание на технологической платформе как современном инструменте стратегического управления промышленным развитием.

Abstract. The forming of selective industrial policy under neoindustrial challenges is explored. The problems of determining the "smart" specialization on the example of chemical industry are considered. The attention is focused on the technological platform as a modern instrument of industrial development strategic management.

Селективна політика є відомою формою активного регулювання інноваційного і промислового розвитку, яка полягає у підтримці та стимулюванні окремих секторів, видів діяльності та виробництв, визначених як пріоритетні. В умовах обмеженості ресурсів для проведення повномасштабної структурної перебудови промисловості шляхом «фронтальної» модернізації такий «точковий» підхід дозволяє концентрувати важелі державного впливу для забезпечення прискореного розвитку пріоритетних виробництв, які у свою чергу мають слугувати драйверами для інших секторів економіки.

Утім, такий підхід має низку загальновідомих недоліків. По-перше, значний (у наших умовах) ступінь суб'єктивності при визначенні пріоритетів, до якого додається фактор лобювання інтересів окремих груп.

По-друге, висока ціна стратегічної помилки при визначенні траєкторій інноваційного і промислового розвитку на тривалу перспективу. До того ж, сучасні науково-технологічні зміни, що прискорюються, потребують вчасного корегування раніше визначених пріоритетів. Проте, аналіз динаміки вдосконалення вітчизняного нормативно-правового забезпечення науково-технологічного, інноваційного та промислового розвитку свідчить, що процес перегляду пріоритетів не має системного характеру і може забезпечити умови (у кращому випадку) лише для наздоганяючого розвитку. Про підтримку яких сучасних високотехнологічних виробництв в Україні можна говорити, якщо на сьогодні є чинною Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій, затверджена у 2004 р.?!

Наведені вище міркування мають на меті акцентувати увагу на відсутності у нашій країні дієвих механізмів селективного регулювання промислового розвитку. Ця проблема набуває нової актуальності у контексті сучасних глобальних неоіндустріальних змін і викликів, що супроводжують розвиток Індустрії 4.0.

Зрозуміло, що в умовах загального кризового стану української економіки та деструктивного впливу різноманітних системних і надсистемних чинників зараз не на часі говорити про завдання комплексної модернізації промисловості на засадах неоіндустріалізації. Проте окремі вітчизняні галузі мають певні ресурси для організації «смарт» виробництв (у тому числі у певних глобальних мережах створення вартості) й опанування ніш на величезних за потенціалом ринках «смарт» продукції, що формуються.

Певна річ, при опрацюванні проблемних питань управління неоіндустріальними трансформаціями необхідно враховувати галузеві особливості. Метою даної роботи є дослідження проблем формування «смарт» спеціалізації промисловості на прикладі хімічної галузі.

Специфіка хімічного виробництва полягає у великій номенклатурі хімічної продукції, що забезпечує її участь у різноманітних продуктових ланцюгах. За оцінками фахівців консалтингової компанії PricewaterhouseCoopers, «майже кожен вироблений товар – 96% – певним чином підпадає під вплив хімії» [3, с. 2].

Виробляючи сировину і напівфабрикати для багатьох інших секторів економіки і ринків, хімічна галузь багато в чому визначає їхню конкурентоспроможність, темпи розвитку, характер інноваційних процесів і напрямки поширення неоіндустріальної моделі. Вона відіграє визначальну роль у таких пріоритетних напрямках, як нові речовини і матеріали, нанотехнології, фармацевтика, екологічне виробництво.

Внутрішній аспект неоіндустріальних перетворень пов'язаний з інноваційним оновленням і модернізацією власне хімічного виробництва, зокрема його інтелектуалізацією, автоматизацією, дигіталізацією і впровадженням «смарт» технологій.

Якими ж є передумови для реалізації неоіндустріальної моделі у вітчизняному хімічному комплексі?

Структурні зрушення, які спостерігаються останнім часом в українському хімічному виробництві, пов'язані з падінням частки базової великотоннажної хімії, про що свідчать дані табл. 1, розробленої за джерелом [1, с. 255] та попередніми даними Державної служби статистики України за 2016 р.

Таблиця 1

**СТРУКТУРА РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ
У ВИРОБНИЦТВІ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН І ХІМІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ, %**

Види діяльності	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах	82,3	80,8	77,0	72,4	74,5	72,1
Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик	4,8	4,3	5,5	5,9	5,7	7,1
Виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування, парфумних і косметичних засобів	7,3	8,8	9,9	13,3	10,7	11,4
Виробництво іншої хімічної продукції	5,6	6,1	7,6	8,4	9,1	9,4

Ці зрушення стали наслідком поглиблення системних проблем, які супроводжували розвиток галузі в останнє десятиліття: звуження внутрішнього платоспроможного попиту на хімічні продукти, подальше зростання цін на енерго-сировинні ресурси (передусім, природний газ) та інші імпорتنі складові собівартості внаслідок девальваційних процесів, нестабільність кон'юнктури зовнішніх ринків, надмірний ступінь монополізації базових підгалузей, який створив міцне підґрунтя для тривалого використання офшорних схем. Вагомим чинником стало скорочення виробничого потенціалу базової хімії через втрату ряду активів унаслідок анексії Криму та зупинку підприємств у зоні АТО.

Очевидно, що потенціал традиційної моделі конкурентоспроможності вітчизняного галузевого виробництва базових хімікатів поступово вичерпується. Подальші траєкторії його розвитку треба шукати в рамках неоіндустріальної моделі.

Реалізація неоіндустріальної концепції у хімічній галузі передбачає передусім диверсифікацію і створення наукоємних малотоннажних виробництв у сегментах спеціальної і тонкої хімії (завершальні стадії продуктових ланцюгів) на основі інновацій, «розумних» технологій, енерго- і екологічної ефективності. Утім, конкретне наповнення загального неоіндустріального вектору та «смарт» спеціалізації має стати предметом дискусій і визначення з боку галузевої спільноти. Тут мова йде про складність проблеми визначення «точок зростання» у

хімічній індустрії, зважаючи на різноманітність її сировини, продуктів і технологій і неможливість їхнього фронтального охоплення в межах галузевої інноваційної системи.

Враховуючи велику частку міжгалузевого попиту на хімічні продукти, значну роль у формуванні «розумних» напрямків розвитку хімічного виробництва мають відігравати суб'єкти галузей-споживачів. Сучасні історії успіху відомих компаній хімічного бізнесу містять чимало прикладів їх плідної взаємодії з клієнтами при створенні інноваційної продукції. Так, партнерство BASF з Adidas, спрямоване на виготовлення оптимального спортивного взуття, дозволило розробити новий пінопласт, який поєднує переваги термопластичного поліуретану з типовими властивостями піни [3, с. 26].

Безумовно, ринкові механізми селекції є важливими в процесах визначення «сма́рт» спеціалізації, але зважаючи на складність та масштабність потрібних технологічних змін, актуалізується завдання кардинального оновлення державної системи стратегічного управління промисловим розвитком. Зокрема, ключовий акцент треба робити не на визначенні конкретних «сма́рт» напрямків, а на організації умов для синергетичної взаємодії зацікавлених груп і досягнення консенсусу в частині їх (напрямків) обґрунтування, фінансування та реалізації.

Одним із загальноновизнаних у світі інструментів організації такої взаємодії бізнесу, науки, освіти, держави та громадянського суспільства є технологічні платформи. Вони виконують роль комунікаційних площадок для активізації і концентрації зусиль з обґрунтування напрямків технологічного прориву у галузях і секторах економіки, створення перспективних технологій і нових продуктів, залучення додаткових ресурсів для проведення досліджень і розробок. У теперішній час провідною у хімічній індустрії є Європейська технологічна платформа зі сталої хімії (The European Technology Platform for Sustainable Chemistry – SusChem) [2].

Таким чином, сучасний кризовий стан базових сегментів української хімічної промисловості актуалізує завдання її неоіндустріального розвитку і формування «сма́рт» спеціалізації. Визначення такої спеціалізації має відбуватися в рамках відповідних технологічних платформ на підставі аналізу загальноновизнаних у світі пріоритетних напрямів, ринкового потенціалу і національних конкурентних переваг науково-технологічного, ресурсного та виробничого характеру.

Література

1. Промисловість України у 2011-2015 роках : статист. зб. / Держкомстат України ; відп. за вип. Ю.М. Лосєва. – К., 2016. – 381 с.
2. SusChem Strategic Innovation and Research Agenda [online]. – Available at: <http://www.suschem.org/cust/documentrequest.aspx?DocID=928> [Accessed 11 Jan. 2017].
3. *Westerman A.* Using innovation to drive sustainable growth in the chemical industry [online] / A. Westerman, V. Fitzner // PwC. – 2016. – 28 p. Available at: <http://www.pwc.com/gx/en/industries/chemicals/using-innovation-to-drive-sustainable-growth-in-the-chemicals-industry.html> [Accessed 11 Jan. 2017].

УДК 339.138

Шматок Юлія Віталіївна

*аспірант кафедри логістики та транспортних технологій на водному транспорті,
ДВНЗ «Державна академія водного транспорту»,
lmu-yvs@mail.ru*

МАРКЕТИНГОВІ ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

МАРКЕТИНГОВЫЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ КАК МЕХАНИЗМ ИНТЕГРАЦИИ В ЕВРОПЕЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО

ENVIRONMENTAL MARKETING INNOVATION AS A MECHANISM OF INTEGRATION IN THE EUROPEAN ECONOMIC AREA

Анотація. В міжнародній торгівлі безперервно відбувається процес транснаціоналізації, тому для забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку від українських підприємств потребується активізація інноваційних, екологічних та соціально орієнтованих рішень.